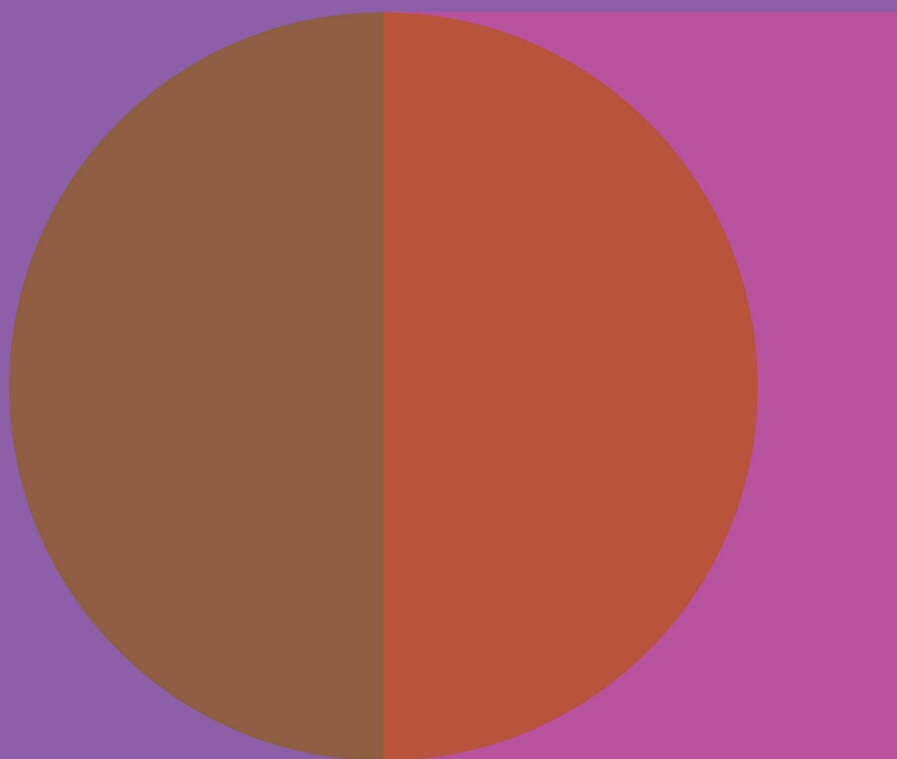

Andrzej Margasiński

SPWH

SKALE POSTAW WOBEC HOMOSEKSUALIZMU

Podręcznik

**SKALE POSTAW
WOBEC
HOMOSEKSUALIZMU**

PODRĘCZNIK

**Andrzej
MARGASIŃSKI**

**SKALE POSTAW
WOBEC
HOMOSEKSUALIZMU**

PODREČNIK

Warszawa 2019

Recenzenci:

Prof. UR dr hab. Mieczysław RADOCHOŃSKI
dr Radosław ROGOZA

Korekta i redakcja językowa:
Małgorzata NAJDERSKA

Skład i łamanie:
Edyta SADOWSKA

Projekt okładki:
Jakub MARGASIŃSKI
www.kolorprojekt.pl

Copyright © 2019 by Andrzej MARGASIŃSKI

ISBN - 978-83-63487-36-2

Wydawnictwo Liberi Libri
www.LiberiLibri.pl • 2019

Spis treści

Wstęp	7
--------------------	---

Rozdział 1.

PODSTAWY TEORETYCZNE

SKAL POSTAW WOBEC HOMOSEKSUALIZMU	9
--	---

Przegląd wybranych badań postaw wobec homoseksualizmu	9
---	---

Założenia modelu własnego	12
---------------------------------	----

Rozdział 2.

NARZĘDZIA DO POMIARU POSTAW WOBEC

HOMOSEKSUALIZMU	16
------------------------------	----

Rozdział 3.

OPIS KONSTRUOWANIA SKAL	18
--------------------------------------	----

Opracowywanie pozycji kwestionariuszowych	18
---	----

Przeprowadzenie badań i charakterystyka osób badanych	19
---	----

Rozdział 4.

PSYCHOMETRYCZNE WŁAŚCIWOŚCI SPWH	20
---	----

Rzetelność	20
------------------	----

Trafność teoretyczna – konfirmacyjna analiza czynnikowa	21
---	----

Normalizacja	26
--------------------	----

Rozdział 5.

STOSOWANIE I INTERPRETACJA SPWH	34
Opis materiału testowego	34
Procedura badania	34
Obliczanie wyników i interpretacja	35

Rozdział 6.

ZASTOSOWANIE SPWH	38
--------------------------------	-----------

Bibliografia	39
---------------------------	-----------

Aneks

.....	43
Załącznik 1. Kwestionariusz SPWH	43
Załącznik 2. Klucz	46
Załącznik 3. Tymczasowe normy stenowe	47

Wstęp

Problematyka homoseksualizmu od kilkunastu lat zajmuje jedno z wiodących miejsc w dyskursie publicznym, paradoksalnie jeden z najbardziej „gorących” problemów społecznych znajduje znikome odzwierciedlenie w badaniach naukowych. Eksploracje empiryczne w tej dziedzinie w Polsce są wyjątkowo skromne, ten obszar badawczy w niewielkim stopniu jest dostrzegany przez polskich psychologów, w przeciwieństwie do licznych badań zachodnich. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy wydaje się brak odpowiednich narzędzi pomiarowych. Żaden z istniejących kwestionariuszy, głównie amerykańskich (Grey, Robinson, Coleman, Bocking, 2013), nie doczekał się polskiej adaptacji. Niniejszy podręcznik jest propozycją wypełnienia tej luki.

Przystępując do badania postaw wobec homoseksualizmu, autor musiał rozstrzygnąć dylemat, czy podejmować się adaptacji któregoś z już istniejących narzędzi, czy też stworzyć całkiem nowe. Adaptacje zawsze obarczone są trudnościami wynikającymi z różnic kulturowych (Brzeziński, 1999; Drwał, 1990), które, jak się wydaje, w omawianym tu kontekście mogą mieć wyjątkowo duże znaczenie. Aby uniknąć tych wątpliwości, zdecydowano się na budowę własnego narzędzia.

Skale postaw wobec homoseksualizmu (SPWH) to kwestionariusz przeznaczony do badania postaw wobec homoseksualizmu praktycznie u wszystkich grup wiekowych, począwszy od 17. r.ż. *Skale postaw wobec homoseksualizmu* mogą być stosowane zarówno do diagnozy indywidualnej, jak i do badań grupowych.

Przedstawione w niniejszym podręczniku opracowanie jest zrewidowaną wersją narzędzia. W 2016 roku ukazał się w *Przeglądzie Psychologicznym* artykuł autora pt. *Postawy wobec homoseksualizmu*, w którym zaprezentowano wyniki badań z zastosowaniem SPWH w wersji posiadającej pięć skal badawczych. Jednocześnie dalej trwały prace nad udoskonaleniem narzędzia, przeprowadzono kolejne analizy, w wyniku których okazało się, że po wyłączeniu skali neutralnej parametry modelu są lepsze. Usunięto także pozycje z najslabszymi wskaźnikami ładunków czynnikowych. W rezultacie w zrewidowanej wersji kwestionariusz zawiera cztery skale badawcze: wspierającą, krytyczną, dyskryminacyjną i lękową. Mierzone są one za pomocą 26 pozycji testowych: sześciu dla skali lękowej, siedmiu dla skali wspierającej, pięciu dla skali krytycznej oraz ośmiu dla skali dyskryminacyjnej. Zatem w porównaniu do wersji z roku 2016 zmiany są dość duże, niemniej wydaje się, że z korzyścią dla narzędzia.

Zmiany te nie byłyby możliwe bez wnikliwych uwag recenzentów. Pragnę gorąco podziękować prof. dr. hab. Mieczysławowi Radochońskiemu z Uniwersytetu Rzeszowskiego za życzliwe przyjęcie pierwszej wersji *Podręcznika* i słowa zachęty do dalszych prac nad narzędziem. Bardzo wiele merytorycznych uwag, które pozwoliły nadać kwestionariuszowi kształt prezentowany w niniejszym opracowaniu, otrzymałem od dra Radosława Rogoży. Jego wyjątkowa wnikliwość nie pozwalała na zadowalanie się półśrodkami. Za pomoc w obliczeniach serdecznie dziękuję dr Urszuli Augustyńskiej, z którą współpracuję od wielu już lat. Jej zaangażowanie, jak zwykle bezinteresowne i kompetentne, było nieocenione. Licznym studentom z seminariów dyplomowych dziękuję za zbieranie materiału badawczego. Idea badań postaw wobec homoseksualizmu zyskała na prowadzonych przeze mnie seminariach dyplomowych w latach 2011–2014 zaskakującą dużą popularność. Dzięki temu powstała duża baza danych, co umożliwiło m.in. opracowanie tymczasowych norm stenowych.

Rozdział 1.

PODSTAWY TEORETYCZNE SKAL POSTAW WOBEC HOMOSEKSUALIZMU

Przegląd wybranych badań postaw wobec homoseksualizmu

Za prekursorskie polskie badania postaw wobec homoseksualizmu uznać należy pracę Barbary Pileckiej (1999). Przeprowadzone dwa lata wcześniej badania na studentach uczelni krakowskich wykazały, iż obraz typowego homoseksualisty naznaczony jest wieloma cechami negatywnymi i w znacznym stopniu odbiega od ideału partnera, czy też idealnej wersji własnej osobowości. Badani studenci spostrzegali lesbijki i gejów jako osoby skoncentrowane na swoich potrzebach, stroniące od zaangażowania emocjonalnego i niesienia pomocy innym. Homoseksualiści postrzegani byli jako osoby, które nie mają szans na odniesienie sukcesu w życiu z powodu słabej potrzeby osiągnięć, małej wytrwałości, nieumiejętności wdrożenia się do żmudnej i wytrwałej pracy. Badani mężczyźni nie akceptowali niezależności u wymarzonej kobiety, zaś takie wydają się im typowe lesbijki, abstrahujące od uczuć i pragnień innych ludzi. Ale nie jest to obraz jednoznacznie negatywny, gdyż lesbijkom przypisywane są także wysoka inteligencja i oryginalność. Podobnie obraz gejów u badanych kobiet nie jest jednoznacznie negatywny. Z jednej strony są oni postrzegani

jako osoby submisyjne i bez wiary w siebie, ale także z wysoką inteligencją i oryginalnością. Zdaniem Pileckiej u badanych studentów obrazy osób homoseksualnych są uproszczone i nasycone stereotypami, przy czym tylko znikomy odsetek (10%) badanych miało osobiste kontakty z homoseksualistami. Analizy porównawczej zachowań homoseksualnych i postaw wobec homoseksualizmu w Polsce i krajach zachodnich dokonał Piotr Szukalski (2005), przy czym analizował on postawy Polaków przez pryzmat badań CBOS-u.

Najwięcej informacji o opiniach Polaków wobec statusu homoseksualistów we współczesnym polskim społeczeństwie przynoszą raporty Centrum Badania Opinii Społecznej (2013). Badania te są przeprowadzane regularnie od 2001 roku, a ich walorami są reprezentatywne próby i powtarzalność, co pozwala uchwycić dynamikę zmian. Ostatnie badanie przeprowadzone w styczniu 2013 r. pokazało, że do 12% (z 5% w 2001 r.) zwiększył się odsetek badanych uznających homoseksualizm za rzecz normalną, zaś odsetek uważających przeciwnie zmalał z 41% do 26%. Z 47% do 57% wzrosła liczba osób uważających, że wprawdzie homoseksualizm jest odstępstwem od normy, ale należy go tolerować. Dane te pokazują wzrost postaw tolerancyjnych w stosunku do homoseksualizmu jako orientacji seksualnej, niemniej nie idą za tym zmiany w stosunku do szczegółowych rozwiązań legislacyjnych, które – pomimo różnych wahań na przestrzeni badanego dwunastolecia – mogą zaskakiwać stałością. Przeciwno przyznaniu gejom i lesbijkom prawa do zawierania związków małżeńskich jest 68% badanych (w 2001 roku było to 69%). Podobnie utrzymuje się (a nawet lekko wzrósł) wysoki odsetek osób przeciwnych przyznaniu homoseksualistom prawa do adopcji dzieci (87% w roku 2013, 84% w roku 2001). Istotną zmienną wpływającą na postawy osób badanych jest osobista znajomość/nieznajomość osób o orientacji homoseksualnej oraz światopogląd. W badaniach CBOS-u z ostatnich lat odsetek respondentów deklarujących osobistą znajomość geja/lesbijki oscyluje wokół 25%. Za przytaczanymi prawami dla osób homoseksualnych częściej opowiadają się badani o poglądach lewicowych, rzadziej centrowych, a najrzadziej – prawicowych.

W postawach wobec homoseksualistów żywo dyskutowanym problemem jest kwestia lęku. Jak pokazały badania Katarzyny Bojarskiej-Nowaczyk (2005), przeprowadzone za pomocą *Skali postaw wobec gejów i lesbijek* (narzędzie własne autorki, nieopublikowane) i kwestionariusza STAI Spielbergera, Gorsucha oraz Lushene'a, w postawach wobec homoseksualistów występuje bardzo słabe nasilenie lęku, również bez widocznych różnic międzypłciowych wśród badanych grup. W kontekście toczącej się dyskusji o tzw. homofobii istotne są wyniki doniesień badawczych eksplorujące emocjonalne komponenty postaw. Badania pokazują, że dominującym uczuciem u badanych osób heteroseksualnych w stosunku do homoseksualnych jest wstręt i obrzydzenie (*disgust*). Rola lęku jest znikoma (Haaga, 1991; Logan, 1996; Richmond, McKenna, 1998). Znany autorytet w dziedzinie badania uprzedzeń seksualnych, Gregory Herek (2004), zarówno na podstawie szerokiego przeglądu literatury przedmiotu, jak i badań własnych stwierdza, że podstawowymi emocjami, które pojawiają się u osób heteroseksualnych wobec homoseksualnych, są gniew (*anger*) i wstręt, obrzydzenie. Potwierdzają to także badania nad kryminalnymi aktami przemocowymi wobec tych grup, wskazujące na mechanizmy dehumanizacji, obrzydzenia i złości wobec homoseksualistów, a nie lęku (Herek, Berrill, 1992). Doniesienia te pokazują, że niezasadne jest operowanie terminem *homofobia* w odniesieniu do wszystkich postaw niechętnych homoseksualistom. Semantycznie *homofobia* wskazuje na zaburzenie z grupy fobii, zgodnie z psychiatryczną tradycją wąskiego rozumienia fobii (Breiner, 2003) i kryteriami diagnostycznymi (lęk i zaburzenia wegetatywne) stosowanymi zarówno w amerykańskiej klasyfikacji chorób i zaburzeń psychicznych (DSM-5), jak i międzynarodowej (ICD-10), ciągle obowiązującej w Polsce. Lęk w postawach wobec homoseksualizmu pojawia się sporadycznie, co może być powiązane z głębokimi zaburzeniami osobowości na poziomie psychotycznym. Takie kliniczne przypadki homofobii opisał brytyjski terapeuta Denis Murphy (2006). Zatem homofobia powinna oznaczać silny lęk przed homoseksualistami i/lub związanymi z nimi przedmiotami czy sytuacjami. W dyskursie społecznym termin ten bywa w sposób nieuzasadniony i nader swobodny redefiniowany (Margasiński, 2011, 2012). Na określenie postaw dys-

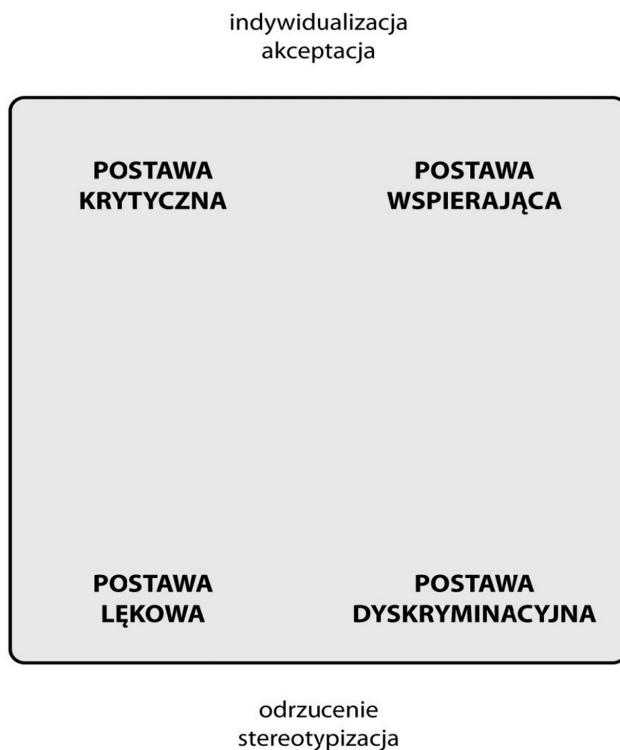
kryminacyjnych wobec homoseksualistów najlepszym związłym określeniem wydaje się termin *homouprzedzenia* – propozycja Colleen Logan (1996). Pojęcie to osadza postawy stereotypowe, wrogie i niechętnie gejom i lesbijkom w kategorii uprzedzeń, zgodnie z szeroką tradycją rozumienia uprzedzeń w psychologii (Aronson, Wilson, Akert, 1997; Gerrig, Zimbardo, 2008).

W ostatnich latach wzrosła ilość polskich doniesień badawczych dotyczących szeroko pojętej problematyki homoseksualizmu. Badania socjologiczne na ogół skupiają się na opisach mniejszości seksualnych przez pryzmat ich poczucia dyskryminacji, przemocy czy doświadczeń związanych z ujawnianiem homoseksualnej tożsamości (tzw. *coming out*; Krzemiński, 2009; Slany, Kowalska, Śmietana, 2005). W badaniach psychologicznych główny nurt badawczy wydaje się koncentrować nie tyle na badaniu postaw wobec homoseksualizmu, co na badaniach osobowościowych korelatów u populacji osób homoseksualnych (Janicka, Kwiatkowski, 2007; Kwiatkowski, 2009a, 2009b; Śliwak, Zarzycka, 2011). Iniewicz (2015) skupił się na badaniach poczucia stresu mniejszościowego u biseksualnej i homoseksualnej populacji. Interesujące eksperymenty dotyczące zależności między postawami wobec osób homoseksualnych a kontaktem fizycznym poprzez dotyk przedstawił Doliński (2010, 2013).

Założenia modelu własnego

Przegląd literatury poświęconej postawom wobec homoseksualizmu upoważnia do konkluzji, iż paleta postaw wobec homoseksualizmu nie jest dychotomiczna, lecz wielowymiarowa. Zaprezentowano ją na rysunku 1 w postaci własnego modelu teoretycznego (por. Margasiński, 2011, 2012, 2016). Za podstawowe zmienne skorelowane z postawami wobec homoseksualistów uznano wymiary akceptacji–odrzućenia i indywidualizacji–stereotypizacji, gdzie bieguny odrzućenia i stereotypizacji uznano za typowe dla postaw uprzedzeniowych, zaś indywidualizację i akceptację – dla postaw nieuprzedzeniowych/aprobujących, przy czym w przypadku postawy krytycznej akceptacja ma

charakter węższy, ograniczony do konkretnej osoby, a nie do zjawiska homoseksualizmu jako takiego. Graficznie przedstawiono model na rysunku 1.

Rysunek 1.

Model postaw wobec homoseksualizmu.

W postawie dyskryminacyjnej (homouprzedzenie) homoseksualizm ujmowany jest jako zboczenie, degeneracja, brak moralności, a towarzyszy temu stereotypowe postrzeganie wszystkich gejów i lesbijek jako „pedałów”, „ciot”, „zboków” itd. W postawie tej dominują uczucia wstrętu, obrzydzenia, odrazy czy gniewu. Na poziomie zachowania osoby prezentujące postawę dyskryminacyjną podejmować mogą akty agresji, zarówno werbalnej, jak i niewerbalnej. Gdy postawa nabiera charakteru trwałej tendencji – osoby homouprzedzone mogą być bardziej zainteresowane dyskryminacyjnymi zachowaniami wo-

bec homoseksualistów niż próbami budowania porozumienia i lepszego ich zrozumienia.

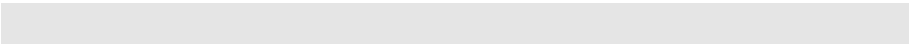
Postawa lękowa charakteryzuje się wysokim poziomem lęku wobec homoseksualistów. Im wyższe nasilenie lęku, tym intensywniejsze objawy wegetatywne. W tej postawie homoseksualizm również postrzegany będzie bardzo krytycznie, jako zboczenie seksualne, zaś geje i lesbijki budzić będą lęk i zachowania unikowo-ucieczkowe. Mogą również pojawiać się akty wrogości, bardziej jako forma odreagowania niż trwała tendencja zachowania (jak w postawie dyskryminacyjnej). Jeśli lęk nasili się do poziomu niekontrolowanego, nierzadko na poziomie ataku paniki, można mówić o homofobii jako o zaburzeniu psychicznym. Nie można jednak określić *postawa lękowa* i *homofobia* traktować synonimicznie. Pojęcie postawy lękowej jest szersze (wszak nasilenie lęku może być niskie lub średnie), biegunowa część tej postawy ze skrajnie wysokim nasileniem lęku może być powiązana z homofobią rozumianą jako zaburzenie psychiczne.

Postawa krytyczna (homosceptycyzm, łac. *scepticus* – sceptyczny; człowiek sceptyczny – wątpiący, niedowierzający) charakterystyczna jest dla osób cechujących się negatywnymi przekonaniami na temat homoseksualnego stylu życia, ale neutralnymi lub pozytywnymi odniesieniami emocjonalnymi do poszczególnych homoseksualistów. Podobnie w sferze zachowania osoby o postawie krytycznej cechują się neutralnością lub nawet życzliwością wobec poszczególnych gejów i lesbijek. Homosceptykami byłyby więc osoby przekonane, że homoseksualizm to wybór gorszej drogi życiowej niż heteroseksualizm, czemu towarzyszy raczej współczucie niż potępienie. Osoby takie łączą otwartość na poszczególne osoby z niezgodą na ich homoseksualne preferencje. Można założyć, że postawa ta jest powiązana z konserwatywno-religijnym światopoglądem jednostki¹.

¹ Zgodnie z nauką Kościoła katolickiego, mającą istotny wpływ na kształtowanie się postaw moralnych Polaków, akty homoseksualne traktowane są jako „obiektywnie nieuporządkowane”, a osoby o takich skłonnościach wzywane są do życia w czystości (Kongregacja Nauki Wiary, 1994).

Postawa wspierająca (homofilna) cechuje jednostki, które traktują homoseksualizm jako równoprawną orientację seksualną w stosunku do heteroseksualizmu. Dominującymi emocjami byłyby tutaj sympatia, solidarność, życzliwość czy współczujące rozumienie. Równoprawne postrzeganie obydwu orientacji seksualnych połączone będzie z deklaracjami o przyznaniu homoseksualistom pełni praw społecznych w zakresie legalizacji związków, ulg podatkowych i kredytowych, dziedziczenia, prawa do adopcji dzieci. Można przyjąć, iż postawa ta koreluje zasadniczo ze światopoglądem liberalno-lewicowym.

Jak zaznaczono we *Wstępie*, w poprzedniej wersji modelu była jeszcze wyodrębniona postawa/skala neutralna, jednak okazała się ona mało specyficzna, nie korelowała z innymi skalami, a siła ładunków czynnikowych tworzących ją pozycji nie była najwyższa. W rezultacie postanowiono z niej zrezygnować. Zabieg ten podniósł parametry psychometryczne narzędzia, w szczególności podniósł wartości wskaźników dobroci dopasowania.

Rozdział 2.

NARZĘDZIA DO POMIARU POSTAW WOBEC HOMOSEKSUALIZMU

W USA istnieje szereg kwestionariuszy psychologicznych do pomiaru uprzedzeń/postaw wobec homoseksualistów (Grey i in., 2013). Chronologicznie pierwszym narzędziem była, powstała w 1971 roku, *Homophobia Scale* (H-Scale) Kennetha T. Smitha (1971), jednak zdaniem Williama O'Donohue i Christine Caselles (2005) skala Smitha nie spełniała podstawowych standardów psychometrycznych, nie posiadała norm, a interpretacja wyników opierała się na arbitralnych granicach, co z czasem przyznał sam autor. Sytuację próbował korygować Malcolm Lumby (1976), wprowadzając do itemów opracowanych przez Smitha skalę Likerta, ale rzetelność i trafność tego narzędzia także była kwestionowana. O'Donohue i Caselles proponują nie brać pod uwagę wyników badań opartych na skalach Smitha i Lumby'ego. Lepsze walory psychometryczne wykazuje *Index of Attitudes Toward Homosexuals* (zamiennie używano też nazwy *Index of Homophobia*) Waltera Hudsona i Wendella Rickettsa (1980), która z założenia miała mierzyć wskaźniki reakcji afektywnych na homoseksualistów, jednak, zdaniem O'Donohue i Caselles trafność tego narzędzia także pozostaje dyskusyjna. Do końca nie ma pewności, czy mierzy ona wybrane wskaźniki emocjonalne łączone z uprzedzeniami

wobec homoseksualistów, czy też raczej szerzej rozumiane postawy. Podobne wątpliwości wobec tego kwestionariusza zgłosili B. J. Rye i Glen Meaney (2010). Autorzy ci przeprowadzili analizę psychometryczną najbardziej popularnych narzędzi do pomiaru postaw wobec homoseksualizmu, a są to ich zdaniem skale Hudsona i Rickettsa, *Attitudes Toward Lesbians and Gay Men* Hereka (1984) oraz *Modern Homonegativity Scale* Melanie Morrison i Toda Morrisona (2002). Pozostałe kwestionariusze nie zdobyły większej popularności. Celem badania Rye i Meaney'a była psychometryczna weryfikacja rzetelności i trafności oraz wskaźników korelacji. Gregory Herek, zgodnie z własną koncepcją, stworzył test do pomiaru uprzedzeń wobec gejów i lesbijek. Morrison i Morrison również rozumieją homonegatywnizm jako uprzedzenie, przy czym kanadyjscy autorzy największy nacisk położyli na poznawcze aspekty badania postaw. Badania Rye i Meaney'a przeprowadzone na wielkich, normatywnych próbach, wykazały dobre walory psychometryczne wszystkich kwestionariuszy, a pewnym zaskoczeniem okazały się wysokie współczynniki korelacji pomiędzy skalą a dwoma pozostałymi narzędziami, co zdaniem autorów świadczy o tym, iż kwestionariusz ten mierzy nie tyle reakcje emocjonalne (w myśl intencji Hudsona i Rickettsa), co, podobnie jak dwa pozostałe, odniesienia poznawcze. Ze względu na dynamicznie zmieniające się na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci społeczne nastawienie, Rye i Meaney rekomendują do badań w pierwszej kolejności *Modern Homonegativity Scale* Morrison i Morrisona jako najbardziej miarodajną. Żadne z tych narzędzi nie ma jednak polskiej adaptacji, nie ma także analogicznych, znormalizowanych rodzimych testów.

Rozdział 3.

OPIS KONSTRUOWANIA SKAL

Opracowywanie pozycji kwestionariuszowych

Uwzględniając istotne różnice kulturowe, zdecydowano się na opracowanie na bazie przedstawionego modelu teoretycznego własnego narzędzia badawczego – *Skal postaw wobec homoseksualizmu*. Przyjęto założenie, zgodnie z tradycją rozumienia postaw w psychologii, jednoczesnego pomiaru zarówno odniesień emocjonalnych, jak i poznawczych. Poszczególne stwierdzenia opracowano metodą sędziów kompetentnych z udziałem studentów i psychologów, teoretyków, jak i praktyków. Były one szeroko dyskutowane w ramach seminariów dyplomowych. W ramach pierwotnej koncepcji wygenerowano po 20 twierdzeń do każdej skali, a następnie wyeliminowano część, biorąc pod uwagę kryterium trafności treściowej. Przeprowadzono dwie tury badań pilotażowych, po których odrzucono kolejną pulę itemów. Wersja zrewidowana zawiera cztery skale badawcze o łącznej liczbie 26 pozycji testowych: wspierającą (siedem itemów), dyskryminacyjną (osiem pozycji), lękową (sześć pozycji) oraz krytyczną (pięć stwierdzeń). Zastosowano jednorodną, pięciostopniową kafeterię odpowiedzi od 1 – *zdecydowanie nie*, do 5 – *zdecydowanie tak*. Zachowano konsekwencję w konstrukcji poszczególnych pozycji, tak aby poparcie dla danego twierdzenia przekładało się na większą liczbę surowych punktów.

Przeprowadzenie badań i charakterystyka osób badanych

Badania zostały przeprowadzone przez studentów w ramach realizowanych w latach 2011–2014 seminariów dyplomowych. W tym miejscu chciałbym serdecznie podziękować za zaangażowanie tych osób w zbieranie materiału. Badania prowadzone były na terenie województw: śląskiego (71%), łódzkiego (21%) i wielkopolskiego (8%).

Tabela 1.

Liczebność, podział na płeć i średni wiek badanych grup

Badane grupy	Liczebność <i>N</i> = 1828	Średni wiek
Uczniowie	387	17,5
dziewczeta	176	17,4
chłopcy	211	17,6
Studenci	216	22,4
kobiety	112	21,9
mężczyźni	104	22,9
Osoby pracujące (pracownicy)	993	37,4
kobiety	421	38,0
mężczyźni	572	36,8
Emeryci	232	68,5
kobiety	146	70,5
mężczyźni	86	66,6

Ponad połowa badanych (54%) pochodziła z miast powyżej 100 tys. mieszkańców, 39% z miast średniej wielkości (10–100 tys.), a 7% z terenów wiejskich. Wydzielono cztery grupy badawcze: uczniów szkół gimnazjalnych i licealnych (przedział wiekowy 17–19 lat), studentów (przedział wiekowy 19–24 lata), osoby pracujące (w przedziale wieku 25–59 lat) oraz seniorów – słuchaczy Uniwersytetu III Wieku przy AJD w Częstochowie (przedział wieku 62–78 lat). Szczegółowe dane przedstawia tabela 1. Z tych grup utworzono tymczasowe próby normalizacyjne.

Rozdział 4.

PSYCHOMETRYCZNE WŁAŚCIWOŚCI SPWH

Rzetelność

W tabeli 2 przedstawiono współczynniki rzetelności (alfa Cronbacha) dla poszczególnych skal oraz współczynnik ogólny (Anastasi, Urbina, 1999). Powtórne badanie testem tej samej grupy, niezbędne do pomiaru wskaźnika test–retest, odbyło się po upływie dwóch tygodni.

Tabela 2.

Wskaźniki rzetelności alfa Cronbacha poszczególnych skal, wskaźnik ogólny oraz wskaźniki test–retest

Skale SPWH	Alfa Cronbacha	Test–retest
Skala postawy lękowej	0,92	0,86
Skala postawy krytycznej	0,78	0,79
Skala postawy wspierającej	0,90	0,91
Skala postawy dyskryminacyjnej	0,93	0,89
Ogółem	0,77	0,79

Badanie test–retest przeprowadzono nie we wszystkich opisanych grupach badawczych, lecz na pierwszym etapie konstrukcji narzędzia – na grupie 125 studentów (72 studentki i 53 studentów, średnie wieku praktycznie pokrywają się z podanymi w tabeli). Nie wystąpiły istotne różnice pomiędzy badanymi płciami. Alfa Cronbacha z kolumny środkowej w tabeli 2 podano na podstawie obliczeń końcowych dla całej grupy badanych z tabeli 1.

Jak widać, osiągnięte wskaźniki rzetelności są zadowalające. Można przyjąć, że zarówno wskaźniki poszczególnych skal, jak i wskaźniki ogólne kwalifikują narzędzie do badań grupowych i do zastosowań indywidualnych.

Trafność teoretyczna – confirmacyjna analiza czynnikowa

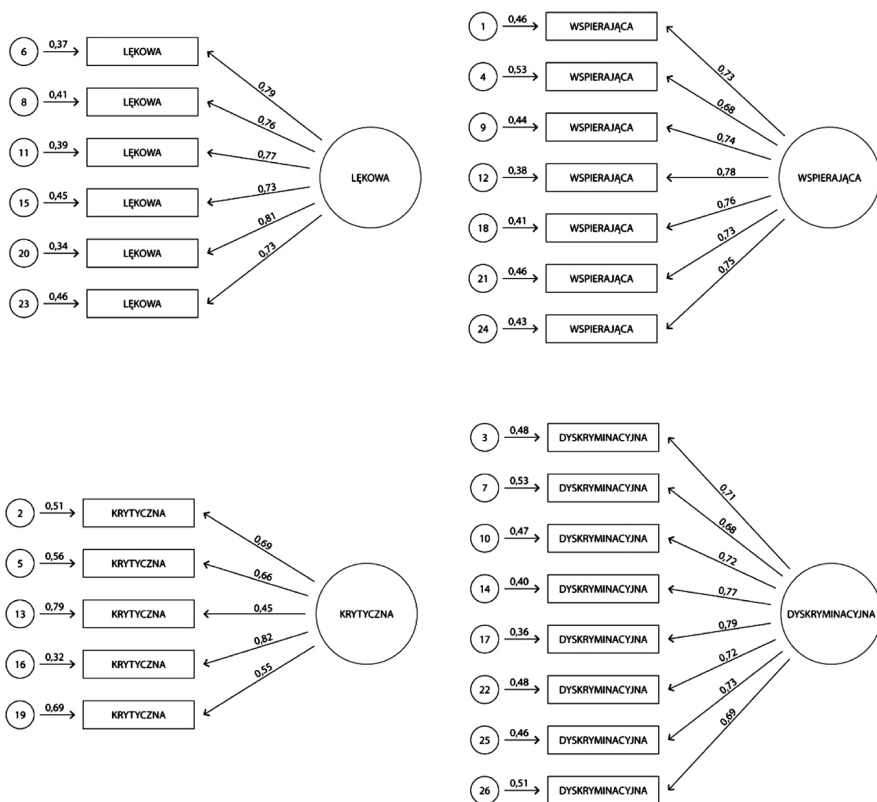
W celu sprawdzenia parametrów trafności teoretycznej (Magnusson, 1981) zastosowano confirmacyjną analizę czynnikową. W testowanym modelu strukturalnym każda z czterech skal została określona jako zmienna endogeniczna ukryta, a ładujące ją zmienne egzogeniczne jawne wybrano zgodnie z konstrukcją narzędzia. Obliczenia przeprowadzono za pomocą pakietu statystycznego Statistica 8. Objęły one wszystkie badane osoby podane w tabeli 1.

Wszystkie ładunki czynnikowe i wariancje czynników swoistych są statystycznie istotne ($p < 0,001$). Rysunek 2 przedstawia wyniki confirmacyjnej analizy czynnikowej poszczególnych skal. Przy strzałkach z lewej strony podano wariancje swoiste poszczególnych pozycji (ich numery znajdują się w kółkach), a przy strzałkach z prawej – ładunki czynnikowe.

Tabela 3.

Wyniki confirmacyjnej analizy czynnikowej zweryfikowanego modelu SPWH (N = 1856)

	Ładunki czynnikowe	Błąd standardowy	Wariancje czynników swoistych	Błąd standardowy
(lękowa)-1 → [SPWH12]	0,782	0,010	0,389	0,016
(lękowa)-2 → [SPWH17]	0,747	0,012	0,441	0,017
(lękowa)-3 → [SPWH22]	0,781	0,010	0,390	0,016
(lękowa)-4 → [SPWH27]	0,762	0,011	0,419	0,017
(lękowa)-5 → [SPWH36]	0,799	0,010	0,362	0,016
(lękowa)-6 → [SPWH39]	0,742	0,012	0,449	0,017
(wspier)-7 → [SPWH3]	0,731	0,012	0,465	0,018
(wspier)-8 → [SPWH18]	0,676	0,014	0,543	0,019
(wspier)-9 → [SPWH23]	0,754	0,011	0,431	0,017
(wspier)-10 → [SPWH33]	0,784	0,010	0,386	0,016
(wspier)-11 → [SPWH37]	0,766	0,011	0,414	0,017
(wspier)-12 → [SPWH40]	0,735	0,012	0,460	0,017
(kryt)-13 → [SPWH4]	0,746	0,012	0,444	0,017
(kryt)-14 → [SPWH9]	0,718	0,013	0,485	0,019
(kryt)-15 → [SPWH24]	0,680	0,014	0,537	0,020
(kryt)-16 → [SPWH29]	0,469	0,020	0,780	0,019
(kryt)-17 → [SPWH34]	0,804	0,011	0,354	0,017
(dyskr)-18 → [SPWH5]	0,526	0,019	0,724	0,019
(dyskr)-19 → [SPWH15]	0,768	0,010	0,410	0,016
(dyskr)-20 → [SPWH20]	0,734	0,011	0,461	0,017
(dyskr)-21 → [SPWH25]	0,772	0,010	0,404	0,016
(dyskr)-22 → [SPWH30]	0,818	0,008	0,331	0,014
(dyskr)-23 → [SPWH38]	0,835	0,008	0,302	0,013
(dyskr)-24 → [SPWH41]	0,769	0,010	0,408	0,016
(dyskr)-25 → [SPWH43]	0,780	0,010	0,392	0,015

Rysunek 2.

Wyniki konfirmacyjnej analizy czynnikowej pozycji przynależących do poszczególnych skal.

Prawie wszystkie odtworzone ładunki czynnikowe testowanego modelu są dość wysokie, znacznie przewyższające wartości błędów standardowych i wszystkie są statystycznie istotne. Na tle całości nieco gorszymi parametrami charakteryzuje się skala krytyczna i ona w przyszłości wymagać będzie udoskonalenia. W tabeli 4 zamieszczono najważniejsze wskaźniki dopasowania modelu dla wszystkich skal.

Tabela 4.

Wartości najważniejszych wskaźników dopasowania modelu dla wszystkich skal

Wskaźniki dopasowania	Estymator wartości dla analizowanego modelu	Granice 90% przedziału ufności
RMSEA Steigera-Linda	0,085	[0,083; 0,088]
Wskaźnik Gamma populacji	0,860	[0,851; 0,864]
GFI Joreskoga	0,851	–
Delta Bollena	0,902	–
CFI	0,894	–

Wartości uzyskanych wskaźników wskazują na dobre dopasowanie, można przyjąć, iż dopasowanie testowanego modelu do danych z badanej próby polskiej jest wystarczające i nie jest wymagana zmiana modelu. W tabeli 5 podano interkorelacje pomiędzy poszczególnymi skalami. Wszystkie współczynniki są statystycznie istotne ($p < 0,001$).

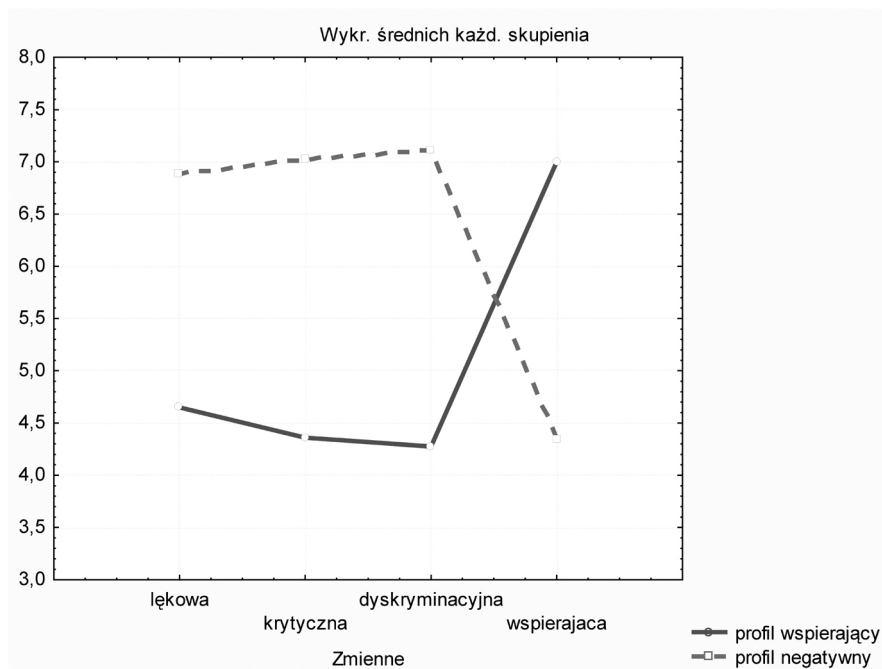
Tabela 5.

Zależności między skalami

	Wspierająca	Krytyczna	Dyskryminacyjna
Lękowa	-0,538	0,597	0,768
Wspierająca	–	-0,807	-0,836
Krytyczna	–	–	0,855

Jak widać w tabeli 5, skala wspierająca zdecydowanie ujemnie koreluje ze wszystkimi pozostałymi, najsilniej ze skalą dyskryminacyjną i krytyczną, zaś pomiędzy skalami lękową, dyskryminacyjną i krytyczną istnieją korelacje dodatnie. Do najsilniejszych należą dodatnie korelacje pomiędzy skalą lękową a dyskryminacyjną oraz między

skalą dyskryminacyjną a krytyczną. Interesujące okazało się zastosowanie analizy skupień metodą k -średnich. Analiza skupień znajduje pokrycie w przedstawionych powyżej korelacjach pomiędzy skalami. W zmodyfikowanym modelu wykazała ona dwie dominujące konfiguracje postaw, które przedstawione są poniżej na rysunku 3.

Rysunek 3.

Dominujące dwa profile postaw wobec homoseksualizmu uzyskane za pomocą analizy skupień.

Profil negatywny – charakteryzuje się wysokimi wynikami w skalach krytycznej, lękowej i dyskryminacyjnej. Wyraźnie niższe są wyniki w skali wspierającej. Taki profil będzie charakteryzował osobę o wyraźnie negatywnym nastawieniu zarówno do homoseksualizmu jako orientacji seksualnej, jak i miejsca osób homoseksualnych w życiu społecznym. Z racji podobnego nasilenia skal negatywnych nie można przesądzać, jakie będą postawy badanych o takim profilu do poszczególnych osób homoseksualnych zarówno na poziomie od-

niesień emocjonalnych, jak i szczegółowych zachowań. Może wystąpić wzór postawy pasywnej (jeśli przeważać będzie skala krytyczna), z którą nie będą współwystępować akty dyskryminacyjne wobec poszczególnych jednostek, a raczej współczucie powiązane z przyzwalającą tolerancją. Może także wystąpić wzór postrzegania homoseksualistów jako zboczeńców (jeśli wystąpi przewaga skali dyskryminacyjnej lub lękowej), czemu mogą towarzyszyć różne akty agresji (symbolicznej lub rzeczywistej), a w sferze emocjonalnej dominować będzie mieszanka gniewu, wstrętu, obrzydzenia i lęku.

Profil wspierający – charakteryzuje się wysokim wynikiem w skali wspierającej, której nasilenie zdecydowanie różni się od wszystkich pozostałych skal. Skale lękowa, krytyczna i dyskryminująca są w dolnych przedziałach wyników średnich. Osoba o takim profilu ma jednoznacznie pozytywną postawę zarówno wobec homoseksualizmu jako zjawiska, jak i wobec konkretnych jednostek. W stosunku do homoseksualistów towarzyszą jej na ogół uczucia akceptacji, życzliwości, empatii, zrozumienia. Jest zwolennikiem pełnego zrównania praw społecznych dla homoseksualistów.

Normalizacja

Szczegółowa charakterystyka badanych grup przedstawiona została w tabeli 1. Na podstawie empirycznych rozkładów wyników opracowano dla badanych grup tymczasowe normy, z zastosowaniem skali stenowej ($M = 5,5$; $SD = 2$). Tabele norm znajdują się w *Aneksie*.

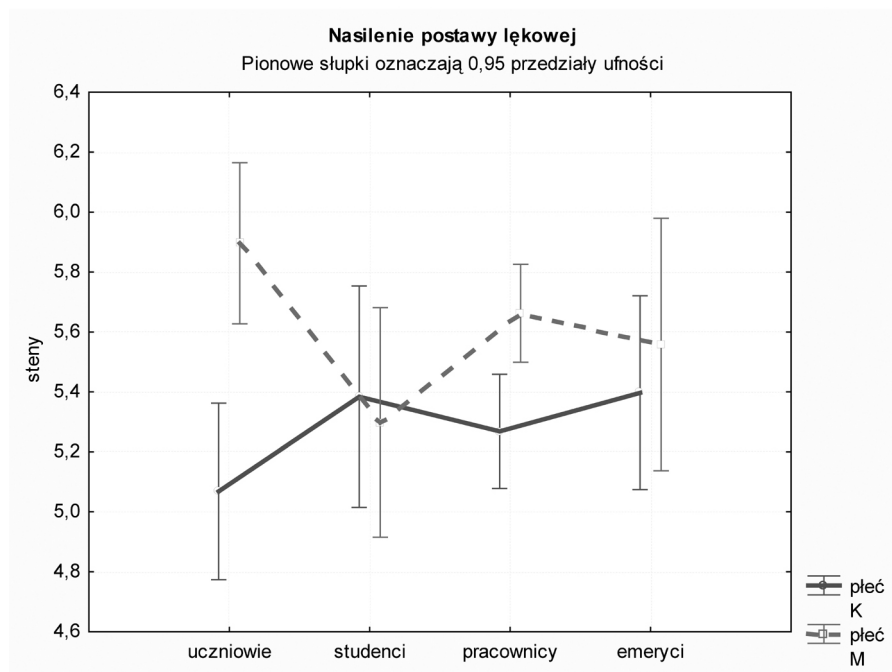
W celu sprawdzenia, czy wiek i płeć różnicują nasilenie poszczególnych postaw, na grupach normalizacyjnych przeprowadzono analizę metodą dwuczynnikowej ANOVA. Uzyskane wyniki mogą służyć do porównań z badaniami prowadzonymi przez użytkowników narzędzia. W tabeli 6 przedstawiono liczbowe wartości postawy lękowej w poszczególnych grupach badanych.

Tabela 6.*Nasilenie postawy lękowej w grupach według płci*

Postawa lękowa	Płeć	Średnia (steny)	Błąd standardowy	-95,00%	+95,00%	Liczebność
Uczeń	K	5,07	0,150	4,77	5,36	176
Uczeń	M	5,90	0,137	5,63	6,16	211
Student	K	5,38	0,188	5,01	5,75	112
Student	M	5,30	0,195	4,91	5,68	104
Pracujący	K	5,27	0,097	5,08	5,46	421
Pracujący	M	5,66	0,083	5,50	5,83	572
Emeryt	K	5,40	0,165	5,07	5,72	146
Emeryt	M	5,56	0,215	5,14	5,98	86

Otrzymane wyniki postawy lękowej przedstawione są na rysunku 4. Na dalszych rysunkach zobrazowano nasilenie kolejnych postaw.

W przypadku postawy lękowej (por. tabela 6 i rysunek 4) otrzymane wyniki plasują się na poziomie wyników przeciętnych. Wynik średni w grupie uczennic ($M = 5,07$) jest niższy od wyniku średniego pozostałych grup, a wynik średni w grupie uczniów ($M = 5,90$) jest najwyższy ze wszystkich badanych grup. Zróżnicowanie płciowe nasilenia postawy lękowej jest statystycznie istotne (dwuczynnikowa ANOVA: $F = 8,22$; $df = 1$; $p < 0,005$). Statystycznie istotna jest również interakcja między wynikami średnimi w grupie wiekowej a płcią (dwuczynnikowa ANOVA: $F = 2,80$; $df = 3$; $p < 0,05$).

Rysunek 4.

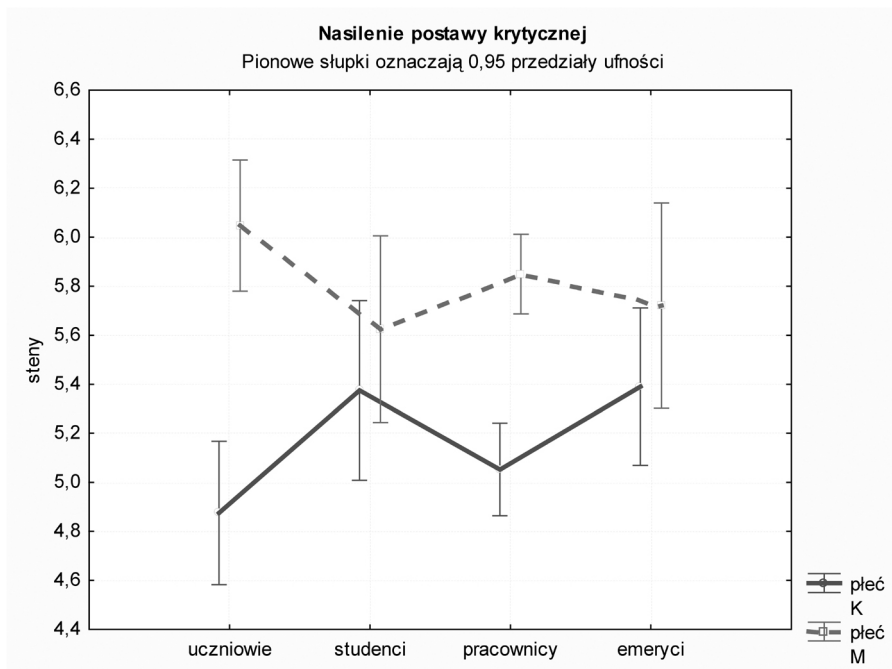
Nasilenie postawy lękowej w badanych grupach według płci.

Grupa uczennic różni się od wszystkich pozostałych niskim nasileniem postawy krytycznej w stosunku do homoseksualistów (por. tabela 7 i rysunek 5). Wynik średni w grupie uczennic ($M = 4,88$) jest wyraźnie niższy od wyniku średniego pozostałych grup i plasuje się na poziomie wyników niskich. Wynik średni w grupie uczniów ($M = 6,05$) jest najwyższy i plasuje się na poziomie wyników wysokich. Zróżnicowanie nasilenia postawy krytycznej względem płci jest statystycznie istotne (dwuczynnikowa ANOVA: $F = 32,17$; $df = 1$; $p < 0,0001$); statystycznie istotna jest również interakcja między wynikami średnimi w grupie wiekowej a płcią (dwuczynnikowa ANOVA: $F = 3,46$; $df = 3$; $p < 0,05$).

Tabela 7.

Nasilenie postawy krytycznej w grupach według płci

Postawa krytyczna	Płeć	Średnia (steny)	Błąd standardowy	-95,00%	+95,00%	Liczebność
Uczeń	K	4,88	0,149	4,58	5,17	176
Uczeń	M	6,05	0,136	5,78	6,31	211
Student	K	5,38	0,187	5,01	5,74	112
Student	M	5,62	0,194	5,24	6,01	104
Pracujący	K	5,05	0,097	4,86	5,24	421
Pracujący	M	5,85	0,083	5,69	6,01	572
Emeryt	K	5,39	0,164	5,07	5,71	146
Emeryt	M	5,72	0,214	5,30	6,14	86

Rysunek 5.

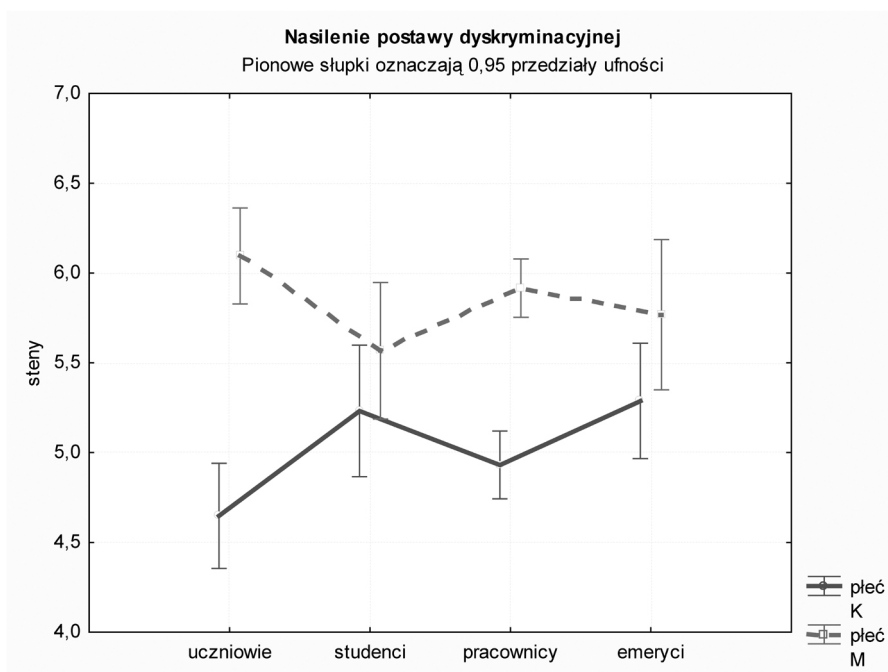
Nasilenie postawy krytycznej w badanych grupach według płci.

Najniższe nasilenie postawy dyskryminacyjnej w stosunku do homoseksualistów zaznacza się w grupie uczennic ($M = 4,65$) i plasuje się na poziomie wyników niskich (por. tabela 8 i rysunek 6). Najwyższe nasilenie postawy dyskryminacyjnej obserwujemy w grupie uczniów ($M = 6,09$) i plasuje się ono na poziomie wyników wysokich. Zróżnicowanie nasilenia postawy dyskryminacyjnej względem płci jest statystycznie istotne (dwuczynnikowa ANOVA: $F = 52,26$; $df = 1$; $p < 0,0001$); statystycznie istotna jest również interakcja między wynikami średnimi w grupie wiekowej a płcią (dwuczynnikowa ANOVA: $F = 4,80$; $df = 3$; $p < 0,01$).

Tabela 8.

Nasilenie postawy dyskryminacyjnej w grupach według płci

Postawa dyskryminacyjna	Płeć	Średnia (steny)	Błąd standardowy	-95,00%	+95,00%	Liczebność
Uczeń	K	4,65	0,149	4,36	4,94	176
Uczeń	M	6,09	0,136	5,83	6,36	211
Student	K	5,23	0,187	4,87	5,60	112
Student	M	5,57	0,194	5,19	5,95	104
Pracujący	K	4,93	0,096	4,74	5,12	421
Pracujący	M	5,92	0,083	5,75	6,08	572
Emeryt	K	5,29	0,164	4,97	5,61	146
Emeryt	M	5,77	0,213	5,35	6,19	86

Rysunek 6.

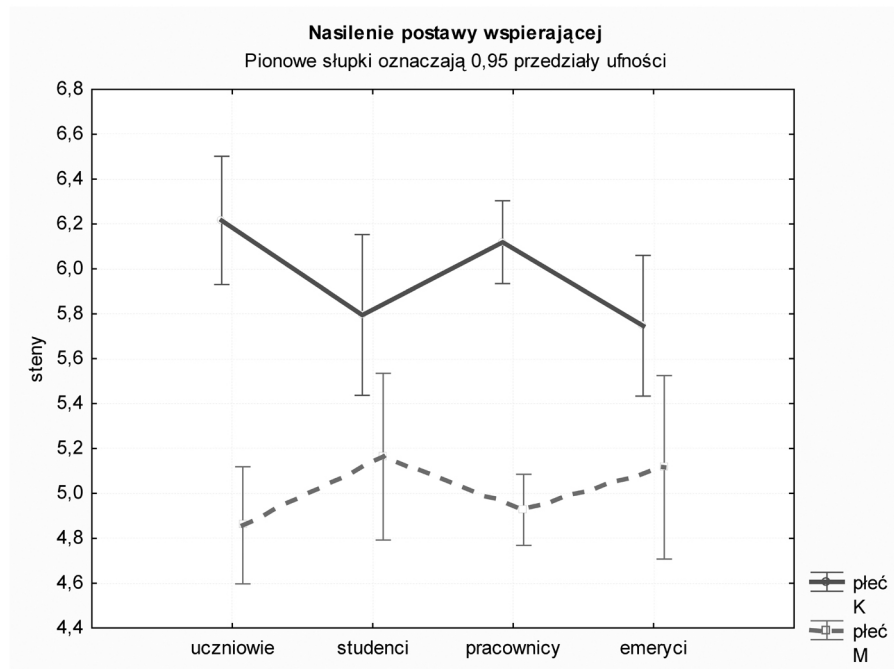
Nasilenie postawy dyskryminacyjnej w grupach według płci.

Najwyższe nasilenie postawy wspierającej w stosunku do homoseksualistów (por. tabela 9 i rysunek 7) zaznacza się w grupie uczniów ($M = 6,22$) oraz pracujących kobiet ($M = 6,12$) i plasuje się na poziomie wyników wysokich. Najniższe nasilenie postawy wspierającej obserwujemy w grupie uczniów ($M = 4,86$) oraz pracujących mężczyzn ($M = 4,93$) i plasuje się ono na poziomie wyników niskich.

Tabela 9.

Nasilenie postawy wspierającej w grupach według płci

Postawa wspierająca	Płeć	Średnia (steny)	Błąd standardowy	-95,00%	+95,00%	Liczebność
Uczeń	K	6,22	0,146	5,93	6,50	176
Uczeń	M	4,86	0,133	4,60	5,12	211
Student	K	5,79	0,183	5,44	6,15	112
Student	M	5,16	0,189	4,79	5,54	104
Pracujący	K	6,12	0,094	5,93	6,30	421
Pracujący	M	4,93	0,081	4,77	5,09	572
Emeryt	K	5,75	0,160	5,43	6,06	146
Emeryt	M	5,12	0,208	4,71	5,52	86

Rysunek 7.

Nasilenie postawy wspierającej w grupach według płci.

Zróznicowanie nasilenia postawy wspierającej względem płci jest statystycznie istotne (dwuczynnikowa ANOVA: $F = 75,49$; $df = 1$; $p < 0,0001$); statystycznie istotna jest również interakcja między wynikami średnimi w grupie wiekowej a płcią (dwuczynnikowa ANOVA: $F = 2,88$; $df = 3$; $p < 0,05$).

Rozdział 5.

STOSOWANIE I INTERPRETACJA SPWH

Opis materiału testowego

Na materiał testowy składa się kwestionariusz (*Załącznik 1*) oraz klucz do obliczania wyników (*Załącznik 2*). *Skale postaw wobec homoseksualizmu* składają się z 26 pozycji tworzących cztery skale. Skalę postawy lękowej tworzy sześć pozycji, skalę postawy wspierającej – siedem itemów, skalę postawy krytycznej – pięć pozycji, a skalę postawy dyskryminacyjnej – osiem stwierdzeń. Na pierwszej stronie arkusza zamieszczona jest instrukcja mówiąca, jak go wypełniać, a także metryczka dotycząca wieku, płci, wykształcenia, wykonywanego zawodu i miejsca zamieszkania. Odpowiedzi na właściwe pozycje kwestionariusza mają postać skali Likerta. Osoba badana zaznacza kółkiem wybraną odpowiedź według klucza: 1 – *zdecydowanie nie*, 2 – *raczej nie*, 3 – *trudno powiedzieć*, 4 – *raczej tak*, 5 – *zdecydowanie tak*.

Procedura badania

Narzędzie SPWH nadaje się zarówno do badań grupowych, jak i indywidualnych. Służy do badania osób dorosłych, począwszy od 17. r.ż.

Normy stenowe zostały opracowane na grupach uczniów, studentów, osób pracujących i seniorów (z Uniwersytetu III Wieku).

Czas przeznaczony na udzielenie odpowiedzi nie jest ograniczony. Przeciętnie badanie zajmuje 10–15 minut. W trakcie dotychczasowego stosowania narzędzia osoby badane na ogół nie sygnalizowały trudności z wypełnieniem arkusza. Czasami zdarzało się, że jakieś pytanie zostało pominięte. Dlatego przed odbiorem kwestionariusza osoba przeprowadzająca badanie powinna sprawdzić kompletność odpowiedzi, a następnie – w przypadku zauważenia braków – poprosić o uzupełnienie wszystkich pominięć.

Obliczanie wyników i interpretacja

Wyniki surowe SPWH oblicza się zgodnie z kluczem, oddzielnie dla każdej skali, sumując punkty za odpowiedzi na wchodzące w jej skład pozycje. Odpowiedzi udzielane są w skali od 1 do 5 punktów. Największa skala (dyskryminacyjna) składa się z ośmiu pozycji, zatem maksymalna liczba punktów surowych nie może przekroczyć 40. Przy kluczu zaznaczono maksymalną liczbę punktów surowych dla danej skali. Nie ma pozycji punktowanych odwrotnie, a skale są skonstruowane tak, że im wyższy wynik, tym większe nasilenie danej postawy.

W kolejnym etapie obliczania rezultatów trzeba wyniki surowe przekształcić na wyniki w skali stenowej zgodnie z tabelami norm zamieszczonymi w *Aneksie*. Normy obliczono łącznie, bez podziału na płeć. Należy pamiętać, aby korzystać z tabel odpowiednich dla wieku osoby badanej. Ponieważ w skali stenowej średnia arytmetyczna wynosi 5,5, a odchylenie standardowe jest równe 2, zaleca się następującą kategoryzację wyników:

- 1–3 wyniki niskie;
- 4–7 wyniki przeciętne (szeroka norma);
- 8–10 wyniki wysokie.

Według Jaworowskiej i Matczak (2008) w przedziale wyników przeciętnych można dokonać dalszej kategoryzacji wyników, uznając 4. sten za wynik obniżony, steny 5. i 6. za wyniki średnie, a sten 7. za

wynik podwyższony. Sten 1. uznaje się wówczas za wynik bardzo niski, steny 2. i 3. za niskie, steny 8. i 9. za wysokie, a sten 10. – za bardzo wysokie.

Istotną pomocą w interpretacji wyników jest odniesienie uzyskanego profilu indywidualnego do dwóch dominujących profili otrzymanych w wyniku zastosowania analizy skupień, zobrazowanych na rysunku 3. W przypadku wysokiej zbieżności profilu można zastosować interpretacje przedstawione w ich opisie. W przypadku braku wyraźnej zbieżności kierujemy się w pierwszej kolejności analizą wyników wysokich w danych skalach.

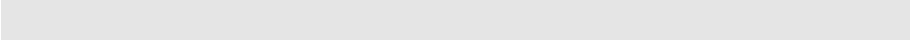
Wysokie wyniki w skali wspierającej cechują osoby, które traktują homoseksualizm jako równoprawną orientację seksualną w stosunku do heteroseksualizmu. Są to osoby opowiadające się za równym statusem obydwu orientacji seksualnych oraz deklarujące potrzebę przyznania homoseksualistom pełni praw społecznych w zakresie legalizacji związków, ulg podatkowych i kredytowych, dziedziczenia, prawa do adopcji dzieci. W stosunku do gejów i lesbijek odczuwają sympatię, solidarność, życzliwość, współczujące rozumienie, a od społeczeństwa oczekują większej tolerancji dla homoseksualistów.

Wysokie wyniki w skali krytycznej charakterystyczne są dla osób cechujących się negatywnymi przekonaniami na temat homoseksualnego stylu życia, ale neutralnymi lub pozytywnymi odniesieniami emocjonalnymi do poszczególnych homoseksualistów. Osoby takie w stosunku do gejów i lesbijek okazują raczej współczucie niż potępienie. Łączą otwartość na poszczególne osoby z brakiem akceptacji dla ich homoseksualnych zachowań. Traktują homoseksualistów jako osoby zagubione i nieszczęśliwe, bardziej wymagające pomocy i współczucia niż potępienia. Nie zgadzają się na przyznanie homoseksualistom praw do adopcji dzieci i na ogół są przeciwni legalizacji związków homoseksualnych.

Wysokie wyniki w skali lękowej cechują osoby, które postrzegają homoseksualizm bardzo krytycznie, jako zboczenie seksualne, a geje i lesbijki budzą u nich niepokój i lęk, możliwe są także zachowania unikowo-ucieczkowe. U takich osób mogą się także pojawiać akty wrogości, bardziej jako forma odreagowania niż trwała tendencja

zachowania (jak w postawie dyskryminacyjnej). Jeśli lęk nasili się do poziomu niekontrolowanego, nierzadko na poziomie ataku paniki, może to sugerować homofobię rozumianą jako zaburzenie psychiczne z grupy fobii. Warto jednak przypomnieć, że terminy *postawa lękowa* i *homofobia* nie są tożsame – pojęcie postawy lękowej jest szersze (wszak nasilenie lęku może być niskie lub średnie). Ponadto w indywidualnym rozpoznaniu klinicznym przy diagnozowaniu homofobii bazowanie na wyniku kwestionariusza samoopisowego (jakim są SPHW) nie może być wystarczające. W diagnozie indywidualnej ciągle podstawowymi narzędziami są wywiad i obserwacja (Paluchowski, 2006, 2007; Stemplewska-Żakowicz, 2011).

Wysokie wyniki w skali dyskryminacyjnej charakterystyczne są dla osób, które ujmują homoseksualizm jako zboczenie, degenerację czy brak moralności, czemu towarzyszy stereotypowe postrzeganie wszystkich gejów i lesbijek jako „pedałów”, „ciot”, „zboków”, itd. Osoby takie w stosunku do homoseksualistów doświadczają uczucia wstrętu, obrzydzenia, odrazy i gniewu. Na poziomie zachowania mogą podejmować akty agresji, zarówno werbalnej, jak i niewerbalnej. Gdy nastawienie dyskryminacyjne nabierze charakteru trwałej tendencji, osoby homouprzedzone mogą być bardziej zainteresowane dyskryminacyjnymi zachowaniami wobec homoseksualistów niż próbami budowania porozumienia i lepszego ich zrozumienia.

Rozdział 6.

ZASTOSOWANIE SPWH

Skale postaw wobec homoseksualizmu są kwestionariuszem przeznaczonym do badania postaw wobec homoseksualizmu praktycznie u wszystkich grup wiekowych począwszy od 17. r.ż., zarówno w odniesieniu do kobiet, jak i mężczyzn. Na podstawie autorskiego modelu wyodrębniono skale badawcze postaw: wspierającą, lękową, krytyczną i dyskryminacyjną. Zaprezentowany model postaw wobec homoseksualizmu, jak i opracowane na jego podstawie narzędzie *Skale postaw wobec homoseksualizmu* okazały się użytecznym instrumentarium badawczym. Narzędzie spełniło podstawowe wymogi dotyczące rzetelności i trafności teoretycznej w stopniu umożliwiającym rekomendację do badań grupowych, a także do zastosowań indywidualnych.

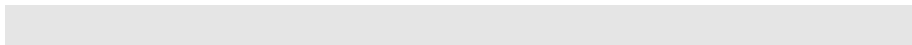

Bibliografia

- Anastasi, A., Urbina, S. (1999). *Testy psychologiczne*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych.
- Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M. (1997). *Psychologia społeczna. Serce i umysł*. Poznań: Zys i S-ka.
- Bojarska-Nowaczyk, K. (2005). Czy homofobia jest fobią? Analiza lękowego komponentu uprzedzenia seksualnego. *Studia Psychologiczne*, 43(3), 5–14.
- Breiner, S. J. (2003). *Homophobia: A scientific non-political definition*. W: NARTH Collected Papers. Pobrane z: <http://narth.com/>
- Brzeziński, J. (1996). *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: PWN.
- Centrum Badania Opinii Społecznej (2013). *Stosunek do praw gejów i lesbijek oraz związków partnerskich*. Pobrane z: www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_024_13.PDF
- Doliński, D. (2010). Touch, compliance, and homophobia. *Journal of Nonverbal Behavior*, 34(3), 179–192.
- Doliński, D. (2013). Male homophobia, touch, and compliance: A matter of the touched, not the toucher. *Polish Psychological Bulletin*, 44(4), 457–461.
- Gerrig, R., Zimbardo, P. G. (2008). *Psychologia i życie*. Warszawa: PWN.
- Grey, J. A., Robinson, B., Coleman, E., Bocking, W. (2013). A systematic review of instruments that measure attitudes toward homosexual men. *Journal of Sex Research*, 50(3–4), 329–352.

- Haaga, D. A. (1991). „Homophobia”? *Journal of Social Behavior and Personality*, 6(1), 171–174.
- Herek, G. M. (1984). Attitudes toward lesbians and gay men: A factor analytic study. *Journal of Homosexuality*, 10(1/2), 39–51.
- Herek, G. M. (2004). Beyond „homophobia”: Thinking about sexual prejudice and stigma in the twenty-first century. *Sexuality Research and Social Policy: A Journal of the NSRC*, 1(2), 6–24.
- Herek, G. M., Berrill, K. T. (red). (1992). *Hate crimes: Confronting violence against lesbians and gaymen*. Thousand Oaks: Sage.
- Hudson, W. W., Ricketts, W. A. (1980). A strategy for the measurement of homophobia. *Journal of Homosexuality*, 5(4), 357–372.
- Iniewicz, G. (2015). *Stres mniejszościowy u osób biseksualnych i homoseksualnych. W poszukiwaniu czynników ryzyka i czynników chroniących*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Janicka, I., Kwiatkowski, M. (2007). Osobowość osób o orientacji homoseksualnej. *Postępy Psychiatrii i Neurologii*, 16(4), 297–302.
- Jaworowska, A., Matczak, A. (2008). *INTE – Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Kongregacja Nauki Wiary (1994). *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań: Pallotinum.
- Krzemiński, I. (red.). (2009). *Naznaczeni. Mniejszości seksualne w Polsce. Raport 2008*. Warszawa: Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kwiatkowski, M. (2009a). Analiza profilów osobowości oraz płci psychologicznej w kontekście *Heteroseksualnej-Homoseksualnej Skali Kinseya*. *Psychiatria i Psychologia Kliniczna*, 9(2), 92–99.
- Kwiatkowski, M. (2009b). Różnice indywidualne w kontekście orientacji seksualnej. Osobowość i temperament w populacji kobiet. *Seksuologia Polska*, 7(2), 46–51.

- Logan, C. R. (1996). Homophobia? No, homopredjudice. *Journal of Homosexuality*, 31(3), 31–53.
- Lumby, M. E. (1976). Homophobia: The quest for a valid scale. *Journal of Homosexuality*, 2(1), 39–47.
- Magnusson, D. (1981). *Wprowadzenie do teorii testów*. Warszawa: PWN.
- Margasiński, A. (2011). Homofobia, homouprzedzenie czy homo-sceptycyzm? *Psychiatria i Psychologia Kliniczna*, 4, 232–237.
- Margasiński, A. (2012). Stereotyp homofobii – nowy element politycznej poprawności? *Kultura i Edukacja*, 2(88), 169–186.
- Margasiński, A. (2016). Postawy wobec homoseksualizmu. *Przegląd Psychologiczny*, 59(3), 309–328.
- Morrison, M. A., Morrison, T. G. (2002). Development and validation of a scale measuring modern prejudice toward gay men and lesbian women. *Journal of Homosexuality*, 43(2), 15–37.
- Murphy, D. (2006). Homophobia and psychotic crimes of violence. *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 17(1), 131–150.
- O'Donohue, W. T., Caselles, C. E. (2005). Homophobia: Conceptual, definitional, and value issues. W: R. H. Wright, N. A. Cummings (red.), *Destructive trends in mental health: The well-intentioned path to harm* (s. 65–83). Nowy Jork: Routledge.
- Paluchowski, W. (2006). *Diagnoza psychologiczna. Podejście ilościowe i jakościowe*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”.
- Paluchowski, J. (2007). *Diagnoza psychologiczna. Proces – narzędzia – standardy*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Pilecka, B. (1999). *Psychospołeczny kontekst homoseksualizmu*. Kraków: Radamsa.
- Richmond, J. P., McKenna, H. (1998). Homophobia: An evolutionary analysis as applied to nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 28(2), 362–369.
- Rye, B. J., Meaney, G. J. (2010). Measuring homonegativity: A psychometric analysis. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 42(3), 158–167.

- Slany, K., Kowalska, B., Śmietana, M. (red.). (2005). *Homoseksualizm. Perspektywa interdyscyplinarna*. Kraków: Zakład Wydawniczy „Nomos”.
- Smith, K. T. (1971). Homophobia: A tentative personality profile. *Psychological Reports*, 29(3), 1091–1094.
- Stemplewska-Żakowicz, K. (2011). *Diagnoza psychologiczna*. Gdańsk: GWP.
- Szukalski, P. (2005). Zachowania homoseksualne i postawy wobec homoseksualizmu. Analiza porównawcza Polski i krajów wysoko rozwiniętych. W: K. Slany, B. Kowalska, M. Śmietana (red.), *Homoseksualizm. Perspektywa interdyscyplinarna* (s. 75–104). Kraków: Zakład Wydawniczy „Nomos”.
- Śliwak, J., Zarzycka, B. (2011). Niepokój jako korelat poczucia osamotnienia u homoseksualnych mężczyzn. *Roczniki Psychologiczne KUL*, 14(1), 177–191.
-

Aneks

Załącznik 1. Kwestionariusz SPWH

SKALE POSTAW WOBEK HOMOSEKSUALIZMU

Andrzej Margasiński

Niniejszy kwestionariusz służy do badania różnych postaw wobec homoseksualizmu. Ma on charakter całkowicie anonimowy, służy wyłącznie do badań naukowych. Na pytania proszę odpowiedzieć poprzez zaznaczenie kółkiem wybranej odpowiedzi według następującego klucza:

1	2	3	4	5
Zdecydowanie nie	Raczej nie	Nie mam zdania	Raczej tak	Zdecydowanie tak

Wiek Płeć M/K Data badania

Wykształcenie Wykonywany zawód

Miejsce zamieszkania: 1 – wieś / 2 – miasto do 50 tys. / 3 – miasto do 100 tys. / 4 – miasto powyżej 100 tys.

Województwo

1	Mam pozytywny stosunek do homoseksualizmu	1	2	3	4	5
2	Nie akceptuję homoseksualizmu, dlatego żal mi osób homoseksualnych	1	2	3	4	5
3	Wobec homoseksualistów odczuwam wstręt	1	2	3	4	5
4	Większość działań podejmowanych przez środowiska gejowskie ma moje poparcie	1	2	3	4	5
5	Nie akceptuję homoseksualizmu, dlatego współczuję gejom i lesbijkom, bo wydają mi się zagubieni	1	2	3	4	5
6	Na homoseksualistów reaguję wyraźnym strachem połączonym z przyspieszonym biciem serca	1	2	3	4	5
7	Homoseksualiści budzą mój gniew	1	2	3	4	5
8	W kontakcie z homoseksualistami wpadam w panikę	1	2	3	4	5
9	W stosunku do gejów i lesbijek jestem na ogół nastawiony życzliwie	1	2	3	4	5
10	Homoseksualiści budzą moją agresję	1	2	3	4	5
11	Boję się kontaktów z homoseksualistami	1	2	3	4	5
12	Uważam, że nasze społeczeństwo powinno w większym stopniu dbać o prawa gejów i lesbijek	1	2	3	4	5
13	Homoseksualiści to osoby w gruncie rzeczy zagubione i nieszczęśliwe	1	2	3	4	5

14	Uważam, że homoseksualistów powinno się przymusowo leczyć	1	2	3	4	5
15	Obawiam się homoseksualistów i nie chcę mieć z nimi żadnych kontaktów	1	2	3	4	5
16	Mam negatywny stosunek do homoseksualizmu i jestem przeciwny legalizacji związków homoseksualnych	1	2	3	4	5
17	Uważam, że homoseksualizm należy społecznie zwalczać i piętnować	1	2	3	4	5
18	Spółczesność winno być bardziej tolerancyjne wobec gejów i lesbijek	1	2	3	4	5
19	Mam krytyczny stosunek do homoseksualizmu i jestem przeciwko posiadaniu przez pary homoseksualne prawa do adopcji dzieci	1	2	3	4	5
20	Na homoseksualistów reaguję lękiem połączonym z przyspieszonym oddechem	1	2	3	4	5
21	Gdyby okazało się, że moim przełożonym lub bliskim współpracownikiem jest gej/lesbijka, robiłbym wszystko, aby go/ją wspierać	1	2	3	4	5
22	Homoseksualizm to zboczenie seksualne i moralne	1	2	3	4	5
23	Myśl o możliwym kontakcie z homoseksualistami napawa mnie lękiem	1	2	3	4	5
24	Gdy tylko mam okazję, zawsze wspieram gejów i lesbijki	1	2	3	4	5
25	Uważam, że zachowania dyskryminacyjne wobec homoseksualistów są uzasadnione, bo to zboczeńcy	1	2	3	4	5
26	Należy prześladować gejów i lesbijki, bo to jednostki niemoralne	1	2	3	4	5

Załącznik 2. Klucz

SKALE POSTAW WOBEC HOMOSEKSUALIZMU

KLUCZ

SKALA WSPIERAJĄCA (7 itemów)

1 - 4 - 9 - 12 - 18 - 21 - 24 -

Razem: (maks. 35 pkt. surowych)

SKALA KRYTYCZNA (5 itemów)

2 - 5 - 13 - 16 - 19 -

Razem: (maks. 25 pkt. surowych)

SKALA LĘKOWA (6 itemów)

6 - 8 - 11 - 15 - 20 - 23 -

Razem: (maks. 30 pkt. surowych)

SKALA DYSKRYMINACYJNA (8 itemów)

3 - 7 - 10 - 14 - 17 - 22 - 25 - 26 -

Razem: (maks. 40 pkt. surowych)

Załącznik 3. Tymczasowe normy stenowe

Uczniowie

Steny	Uczniowie (N = 387)			
	Postawa lękowa	Postawa krytyczna	Postawa dyskrymina- cyjna	Postawa wspierająca
	Surowe	Surowe	Surowe	Surowe
1	–	–	–	–
2	–	5	–	7–9
3	6	6–8	8–10	10–13
4	7–9	9–11	11–14	14–17
5	10–11	12–13	15–17	18–19
6	12–13	14–16	18–21	20–22
7	14–16	17–19	22–26	23–26
8	17–20	20–22	27–35	27–29
9	21–25	23–24	36–39	30–33
10	26–30	25	40	34–35

Studenci

Steny	Studenci (N = 216)			
	Postawa lękowa	Postawa krytyczna	Postawa dyskrymina- cyjna	Postawa wspierająca
	Surowe	Surowe	Surowe	Surowe
1	–	–	–	–
2	–	5	–	7
3	–	6–8	–	8–12
4	6	9–10	8–10	13–17
5	7–9	11–13	11–14	18–21
6	10–11	14–16	15–20	22–23
7	12–15	17–19	21–25	24–26
8	16–18	20–21	26–31	27–29
9	19–22	22–24	35–37	30–32
10	23–30	25	38–40	33–35

Pracownicy

Steny	Pracownicy (N = 993)			
	Postawa lękowa	Postawa krytyczna	Postawa dyskrymina- cyjna	Postawa wspierająca
	Surowe	Surowe	Surowe	Surowe
1	–	5–6	–	–
2	–	8–9	8–9	7–9
3	6–7	10	10–11	10–11
4	8–9	11–13	12–15	12–13
5	10–12	14–15	16–21	14–17
6	13–16	16–18	22–25	18–21
7	17–21	19–20	26–31	22–26
8	22–25	21	32–35	27–28
9	26–27	22–23	36–37	30–31
10	28–30	24–25	38–40	32–35

Emeryci

Steny	Emeryci (<i>N</i> = 232)			
	Postawa lękowa	Postawa krytyczna	Postawa dyskrymina- cyjna	Postawa wspierająca
	Surowe	Surowe	Surowe	Surowe
1	–	–	–	–
2	–	5–6	–	7–8
3	–	7–8	–	9–11
4	6–8	9–11	8–12	12–16
5	9–11	12–14	13–15	17–21
6	12–13	15–17	16–19	22–24
7	14–19	18–20	20–25	25–26
8	20–23	21–23	26–31	27–30
9	24–27	24	32–36	31–34
10	28–30	25	37–40	35